Aplikace derivací - 1. část

Osnova přednášky

- **L´Hospitalovo pravidlo.**
- **Určení intervalů monotonie.**
- **Lokální a globální extrémy funkce.**

Klíčová slova: *L´Hospitalovo pravidlo, neurčité výrazy, stacionární bod, lokální extrém, globální (absolutní) extrém.*

Stručný obsah přednášky, důležité pojmy a věty

L´Hospitalovo pravidlo

L´Hospitalovým pravidlem řešíme limity funkce s limitními neurčitými výrazy podílového typu.

Věta 7. *Nechť pro $c \in R^*$ je $\lim\limits_{x\to c}\frac{f(x)}{g(x)}$ typu "$\frac{0}{0}$" nebo "$\frac{\infty}{\infty}$". Nechť dále existuje $\lim\limits_{x\to c}\frac{f'(x)}{g'(x)}$. Pak existuje také $\lim\limits_{x\to c}\frac{f(x)}{g(x)}$ a platí:*

$$\lim_{x\to c}\frac{f(x)}{g(x)}=\lim_{x\to c}\frac{f'(x)}{g'(x)}\,.$$

Poznámky:
a) L´Hospitalovo pravidlo využíváme v případech, kdy je výpočet limity $\lim\limits_{x\to c}\frac{f'(x)}{g'(x)}$ jednodušší než výpočet zadané limity. Lze ho použít i opakovaně (tj. počítat limitu podílu druhých derivací, třetích atd.)
b) Pokud L´Hospitalovo pravidlo nevede k výsledku, neznamená to, že zadaná limita neexistuje. Je třeba zkusit jiný způsob výpočtu – úpravou apod.
c) Typ limity je potřeba důsledně ověřovat - pro jiné typy výrazů, než jsou uvedeny v předpokladech věty, by aplikace pravidla nevedla ke správnému výsledku.

Ostatní neurčité výrazy
U nich nelze L´Hospitalovo pravidlo použít přímo, ale je potřeba je nejprve vhodným způsobem převést na podíl:
• součinový typ "$0\cdot\infty$"vyjádříme jako složený zlomek a získáme typ "$\frac{0}{0}$" nebo "$\frac{\infty}{\infty}$",
• součet/rozdíl "$\infty-\infty$" se nejčastěji vyskytuje jako rozdíl zlomků - ty převedeme na společného jmenovatele,
• exponenciální typy upravíme pomocí dvojice inverzních funkcí exponenciely a logaritmu a přejdeme k součinovému typu.

Určení intervalů monotonie

První derivaci funkce používáme pro zjišťování intervalů, na kterých funkce roste nebo klesá - viz následující věta, která vyplývá z věty o střední hodnotě.

Věta 8. *Mějme funkci f spojitou na intervalu I. Je-li v každém vnitřním bodě intervalu I:*
a) $f'(x) > 0$, pak je f na I rostoucí,
b) $f'(x) < 0$, pak je f na I klesající,
c) $f'(x) = 0$, pak je f na I konstantní.

Zjišťování monotonie bude důležitou součástí vyšetřování průběhu funkce.

Lokální a globální extrémy funkce

U funkcí rozlišujeme extrémy lokální, které se vztahují pouze k okolí bodu c, a globální, což jsou extrémy na celém definičním oboru, případně na zadané množině.

Lokální extrémy

Definice: *Řekneme, že funkce f má v bodě c:*
a) lokální maximum (příp. lokální minimum), jestliže existuje takové $P_\delta(c)$, že $\forall x \in P_\delta(c))$ je $f(c) \geq f(x)$ (příp. $f(c) \leq f(x)$),
b) ostré lokální maximum (příp. ostré lokální minimum), jestliže existuje $P_\delta(c)$, že $\forall x \in P_\delta(c))$ je $f(c) > f(x)$ (příp. $f(c) < f(x)$).

Věta 9. *Má-li funkce f v bodě c lokální extrém, pak je buď $f'(c) = 0$, nebo derivace v bodě c neexistuje.*

Lokální extrémy tedy mohou nastat pouze v bodech, v nichž je f' nulová (takové body se nazývají *stacionární*), nebo v bodech, kde f' vůbec neexistuje. Všechny tyto body nazýváme *body podezřelé z extrému.* O existenci a typu lokálních extrémů pak rozhodneme na základě intervalů monotonie a spojitosti funkce f nebo podle $f''(c)$:

Věta 10. *Nechť je funkce f spojitá v bodě $c \in (a, b)$. Pak platí:*
a) Je-li v intervalu (a, c) $f'(x) > 0$ a v intervalu (c, b) $f'(x) < 0$, pak má f v bodě c ostré lokální maximum,
b) Je-li v intervalu (a, c) $f'(x) < 0$ a v intervalu (c, b) $f'(x) > 0$, pak má f v bodě c ostré lokální minimum.

Věta 11. *Nechť na okolí bodu c existuje f' a $f'(c) = 0$. Pak platí:*
a) Je-li $f''(c) > 0$, pak má funkce f v bodě c ostré lokální minimum,
b) Je-li $f''(c) < 0$, pak má funkce f v bodě c ostré lokální maximum.

Globální (absolutní) extrémy

Jejich existence na intervalu J je zajištěna, pokud je interval J uzavřený a funkce f je na něm spojitá (viz Weierstrassova věta). Tyto extrémy pak hledáme buď v bodech lokálních extrémů nebo v krajních bodech intervalu J - nikde jinde nastat nemohou.
Není-li existence extrémů zajištěna (tj. f není na J spojitá nebo J není uzavřený), pak absolutní extrémy mohou, ale nemusí existovat - to se zjišťuje např. pomocí limit či vlastností funkce.